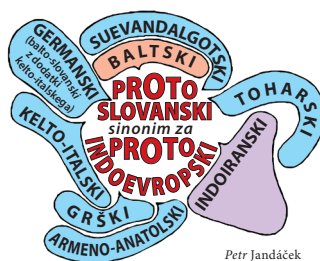

Anton Perdih

IZVOR SLOVENCEV IN DRUGIH EVROPEJCEV

DRUGA, DOPOLNJENA IN RAZŠIRJENA IZDAJA

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

903(4)

811

930.2:003.071

PERDIH, Anton

Izvor Slovencev in drugih Evropejcev / Anton Perdih. -
2., dopolnjena in razširjena izd. - Ljubljana : Jutro, 2016

ISBN 978-961-6746-93-9

283448320

*Knjigo posvečam spominu na p. Ivana Tomažiča (1919-2014),
brez čigar uvida o zgrešenosti razlag o našem izvoru, ki so nas
jih učili, niti začetka mojega dela na tem, kaj šele te knjige,
ne bi bilo.*

*Computera volant
scripta manent*

Zahvala

Najprej ženi Nadi za veliko potrpljenja ob tem mojem več kot desetletnem delu. Potem sinovom Marku, Francu in Andreju za vse sodelovanje in pomoč tam, kjer sam nisem znal naprej. Prav tako tudi Petru Jandáčku za vse, kar je prispeval, prof. dr. Veri Smole za koristne napotke, ter prof. dr. Marku Razpetu in Jožetu Škulju za osebna sporočila. In še vsem drugim, ki so v okviru projekta »Korenine slovenskega naroda« prispevali pomembne podatke o naši preteklosti oz. so me opozorili na nekatere podatke, zlasti dr. J. Rantu in vodji projekta mag. V. Vodopivcu.

Posebna zahvala gre tudi prof. dr. Anatoliju A. Kljosovu in dr. Valeriju M. Jurkovcu.

KAZALO

<i>Predgovor k prvi izdaji</i>	9
<i>Predgovor k drugi izdaji</i>	10
1. Oživitev zanimanja za izvor Slovencev	13
2. Študijam o našem izvoru na rob	18
3. DNK rodoslovje	29
4. Izvor Indoevropejcev	41
5. Izvor Slovencev	119
6. Betacizem po tolminsko	135
7. Analiza pogostosti in stari jeziki	168
8. Venetski par znakov ·1·1	197
9. Venetski napis v Kamniških alpah?	201
10. Predrimska napisa s porečja Idrije	203
11. Ploščica HT 13 s Krete	209
12. V razmislek	221
<i>Sklici</i>	223
<i>Imensko kazalo</i>	245
<i>Seznam diagramov</i>	249
<i>Seznam slik</i>	249
<i>Seznam tabel</i>	250
<i>Seznam zemljevidov</i>	253

PREDGOVOR K PRVI IZDAJI

Zadnjih trideset let spet potekajo razprave o tem, ali smo Slovenci na svojih ozemljih prvotni prebivalci ali pa so se naši predniki priselili sem izza Karpatov v 6. stoletju. Take razprave niso nekaj novega, saj so potekale že v 19. stoletju in so izzvenele po prvi svetovni vojni. Na začetku prejšnjega tisočletja so nedvoumno vedeli, da živimo Slovenci na svojih ozemljih že od nekdaj in to vedenje se je nadaljevalo do prevlade naselitvene teorije v akademskih krogih. Domneva o kasnem prihodu z vzhoda se je pojavila pred okoli 500 leti ob tedanjem razumevanju antičnih spisov in so jo počasi razvijali do trditve o prihodu iz Pripjatskih močvirij. Že pred 30 leti so tvorci Venetske razlage o izvoru Slovencev pokazali, da je domneva o prihodu izza Karpatov le domneva, ki nima neposredne opore v znanih virih in temelji le na razlagah nekaterih opisov dogajanj v nekaterih virih. Nasprotno pa da ima vedenje o prvobitnosti Slovencev neposredne podatke v zgodnjih virih.

V zadnjih petih letih pa so na podlagi rezultatov genetskih raziskav razvili novo vejo genetike – DNK rodoslovje, katere rezultati dajejo podatke, ki v mnogočem pojasnjujejo izvor raznih evropskih ljudstev, njihove selitve in razvoj. Ti podatki pojasnijo veliko doslej neznanih ali spornih stvari in temu je posvečen del te knjige.

Pri tem pa je treba opozoriti, da še vedno nimamo dovolj velikega števila dovolj podrobnih »genetskih« podatkov o Slovencih, da bi lahko dovolj utemeljeno razvozlali nekatere genetske vidike našega izvora.

Podanih je tudi nekaj drugih študij, ki naj bi pomagale osvetliti našo daljno preteklost.

Anton Perdih

PREDGOVOR K DRUGI IZDAJI

Odziv slovenskih humanističnih akademskih krogov na prvo izdajo te knjige je bil zanimiv. Namesto priznanja, da so v njej predstavljeni novi, doslej neznani podatki, ki bi jih veljalo uporabiti za preverjanje in nadaljnje razvijanje védenja o naši preteklosti, je bila navzven opažena najprej tišina, nato pa v ozadju prepovedovanje, da bi vsebino te knjige kje javno predstavil.

Zakaj tako nasprotovanje? Začetek nasprotovanja je zelo enostaven – po inerciji, v želji, da se nič ne bi spremenilo, da bi ostalo tako kot dosedaj, da bi bilo videti njihovo dosedanje védenje večno veljavno. Pri ljudeh kakršnakoli novost najprej izzove ostro nasprotovanje, preprosto zato, ker jih novosti spravljajo v stisko. Tak odziv je splošna človeška lastnost in je prvi hip razumljiva. Da pa traja načelno nasprotovanje novim ugotovitvam že trideset let in da se samo še zaostrojuje, da že tako dolgo predvsem branijo zastarelo doktrino, namesto da bi iskali resnico, pa je stvar, ki je zaskrbljujoča in vredna resnega razmisleka.

Prepovedovanju, da bi vsebino te knjige javno predstavil, so sledila podtikanja stvari, ki jih nisem ne napisal ne izrekel. Nove podatke, ki sem jih predstavil, so nekateri izmed njih javno opredeljevali kot politično pogojeno rasistično teorijo.

Vsak lahko preveri, da predstavljeni novi podatki in razlaga njihovega pomena nikjer ne kaže na neko povečevanje Slovencev nad drugimi narodi v političnem, kulturnem ali kakršnemkoli drugem vidiku. Novi podatki samo povedo, kdaj in kako so potekale razne poselitve in kdo je bil glede na sedaj znane podatke najverjetneje njihov nosilec.

Tisti, ki to razlagajo kot politično pogojeno rasistično teorijo, so bodisi okuženi s politično netolerantnostjo, ideološko slepoto ali pa ne mislijo z svojo glavo. Ponavljanje starih floskul in podtikanj o rasističnih vidikih vsebine knjige kaže le na to, da taki komentatorji bodisi ne mislijo s svojo glavo, bodisi da sploh ne razumejo povedanega in le slepo vztrajajo na tem, kar so jih naučili v preteklosti.

Pri čemer je zanimivo, tudi če to povemo nekoliko poenostavljeno, na čem je videti, da temelji učenje nekaterih slovenskih humanističnih akademskih učencjakov.

Videti je, kot da so naučeni, da je bilo po Evropi karkoli kadarkoli lahko čigarkoli, le tedanje slovensko ni moglo biti nič. In ljudje so bili lahko katerikoli, le tedanji Sloveni niso mogli biti.

Zato je pač treba predstaviti podatke, ki jih poznamo, zlasti pa nove, ki se pojavljajo zadnji čas. In ti podatki kažejo, da je bilo precej drugače od tistega, kar so učili naše starše, nas, in kar učijo še naše vnuke.

Te stvari se kažejo v več vidikih.

Npr. kako je z zakarpatsko teorijo o prihodu Slovanov v 6. stoletju?

Že najmanj 70 let je znano (Rouček 1949), da je bil to politično in rasistično pogojen konstrukt spodbujan od avstrijske in pruske oblasti, ki naj bi jima dal dodatno upravičenje, da zasedajo slovanska ozemlja, vladajo Slovanom in jih potujčujejo. To poudarja tudi jezikoslovec Alinei (2003b).

Nerodno pri tem je, da te avstrijsko-pruske razlage, ki jo slovenski humanistični akademski učenjaki že več kot stoletje nekritično sprejemajo in na različne načine uveljavljajo, ne podpira noben znanstveno neoporečen podatek in da ti slovenski humanistični akademski učenjaki, kljub temu da to vedo, nekatere znane dogodke oziroma najdbe razlagajo na podlagi zakarpatske teorije, namesto da bi veljavnost zakarpatske teorije preverjali s pomočjo že ves čas znanih in tudi na novo dognanih podatkov.

Kaj pa razlaga etnogeneze Slovencev?

Podoben primer. Temeljito ga je obdelal že Grdina (2014). Wolfram je razložil, na kakšen način je lahko osvajalska vojska obdržala oblast na osvojenem ozemlju, da se po koncu osvajanja ni razsula in utopila v staroselcih.

Slovenski humanistični akademski učenjaki pa to razlago sprejemajo kot splošno veljavno definicijo in nanjo nategujejo nastanek in razvoj slovenskega naroda, ki pa nima take preteklosti. Pri čemer ti slovenski humanistični akademski učenjaki sami dobro vedo, da je pri Slovencih stanje drugačno, a razlage vseeno nategujejo na tuje kopito.

Od kdaj obstaja slovenski narod?

Tudi v tem primeru slovenski humanistični in družboslovni akademski učenjaki nekritično povzemajo razlage, definicije, itd, tujih avtorjev, ki veljajo ne za naše temveč za tuje razmere in dogajanja.

Tako npr. nekritično prevzemajo razlage o nastanku francoskega naroda, ki ga je s tisočletno prisilo (iztrebljanje Katarov in drugih ne-Francozov, sistematično potujčevanje in pofrancozevanje, pokoli v Vendeji, itd) ustvaril vladajoči vrh oblasti (kralji, pa tudi republika). Torej ustvarjanje novega naroda iz raznorodnih delov, od zgoraj navzdol, s prisilo oblasti.

Novoveški zahodnoevropski način ustvarjanja narodne istovetnosti je torej oblastniški, okupatorski, in ta način razmišljanja se je kazal npr. po verskih vojnah v pravilu »*Cuius regio eius religio*«, za narodno istovetnost pa bi ga lahko izrazili kot »*Cuius regio eius identitas*«.

Izpopolnili so ga zlasti frankovski vladarji ter njihovi nasledniki v Franciji in državah, ki so se po Franciji zgledovale.

Lep primer so v Franciji sedaj Alzačani in Lorenci, ki so v večini Nemci, drugi taki so Baski, pa Bretonci, a jim Francija tega ne prizna in jih sili, da bi bili in se počutili Francoze.

Tekom stoletij so oblastniki ljudem, ki so živali na ozemlju sedanje Francije, dopovedali, da so Francozi in da so kot Francozi nekaj drugega kot ljudje v drugih državah in da morajo pred njimi Francijo braniti. Da so v prvi vrsti Francozi, in šele kot Francozi imajo tudi neke lokalne istovetnosti.

Vidimo, da je francoski vidik istovetnosti v bistvu tak kot naš – mi smo mi, oni so pa oni, ne mi. Le da gre to pri njih od države navzdol, pri nas pa od posameznika navzgor.

Naši razlagalci to celoto spregledajo – gledajo samo njen izsek »mi smo Francozi« in trdijo, da je to pozitiven način istovetnosti, zanemarijo pa celoto »mi smo Francozi in nismo ne Nemci, ne Angleži, ne ...«, zanemarijo torej negativen vidik francoske istovetnosti in trdijo, da je njihova pozitivna, naša pa negativna.

Slovenska istovetnost ni negativistična, kot trdijo slovenski humanistični in družboslovni akademski učenjaki, temveč v osnovi pozitivna. Najprej ugotovimo, kdo smo, šele nato pa sledi razlikovanje do drugih.

Vidimo torej, da so ustvaritev naroda zahodnoevropski znanstveniki opisali in razložili kako je potekala pri njih, naši humanistični »znanstveniki« pa tako razlago sprejemajo kot splošno veljavno definicijo naroda in na njo nategujejo obstoj in razvoj slovenskega naroda.

Če bi bili pri uporabi privzete definicije dosledni, bi morali trditi, da slovenskega naroda ni bilo do leta 1991, ko so pridrveli Slovenci od nekje izza Karpatov, kruto iztrebili uboge Jugoslovane in ustanovili svojo državo. Česa takega seveda ne bodo trdili, saj vedo, da bi se jim še krave smejale. Leto 1848 pa je dovolj oddaljeno, da nekritičnim ljudem zveni prepričljivo.

Ob tem se je začel v tujini pojavljati še pojem »znanstveno domoljubje«, ki takoj vzbuja besne odzive in podtikanja, da je to nova rasistična teorija, kar bi verjetno menili tudi slovenski humanistični učenjaki. Na splošno znanstveno domoljubje vzpodbuja zanimanja o svojih koreninah, prednikih, ustvarjanje vzajemnega spoštovanja med narodi. Bistvo znanstvenega domoljubja je vzpostaviti zgodovinsko pravičnost o izvoru narodov in njihove vloge v zgodovini, ki je bila v preteklih nekaj stoletij zelo enostransko izkrivljena. To je sedaj zelo pomembna naloga v odnosih med narodi. DNK rodoslovje močno podpira znanstveno domoljubje in jasno kaže, kaj vse je bilo narobe pri dosedanjih razlagah.

Ljubljana, svečan 2016

Anton Perdih

1. OŽIVITEV ZANIMANJA ZA IZVOR SLOVENCEV

Do sredine preteklega tisočletja so v slovanskem svetu nedvoumno vedeli, da so bili njihovi predniki na njihovih ozemljih že od nekdaj. Tedaj pa je v italškem svetu, a v službi Habsburžanov, vzniknila misel, da če Germani, ki so prišli na ozemlja rimskega imperija med »preseljevanjem narodov«, živijo zahodno od Slovanov, potem so Slovani morali priti na svoja ozemlja še kasneje. To misel so pograbili germanski oz. germanizirani učenjaki in jo razvijali naprej, do različice o prihodu Slovanov iz pripjatskih močvirij.

Zaslepljeni z napredkom, ki je prihajal iz germanskega (in pogermanjenega) sveta, so slovenski učenjaki to učenje sprejeli in po 1. svetovni vojni dokončno uveljavili. Z redkimi ljudmi nasprotnega mišljenja, ki so v drugi polovici 19. stoletja zbrali veliko podatkov o avtohtonosti Slovencev, so sčasoma opravili.

Po desetletjih miru pa je pater Ivan Tomažič, ustanovitelj visokošolskega doma Korotan na Dunaju, poslušal predavanje prof. dr. Milka Kosa o prihodu Slovanov na alpsko območje. Čutil se je, kako zelo podrobno opisuje prof. Kos prodiranje prednikov Slovencev po dolini Drave brez kakršnih koli dokazov ali podatkov v virih. To mu je dalo misliti, da je takrat veljavna zgodovina tega obdobja verjetno izmišljena in je začel iskati resnico o tem. Ob svojem rednem delu in gradnji ter vodenju visokošolskega doma se tem vprašanjem takrat ni mogel dovolj posvetiti.

Ne da bi vedel za to, je leta 1971 na oddelku za antropologijo Southern Illinois University v Chicagu pripravljal Petr Jandaček izhodišča za svojo doktorsko disertacijo. Ker je v njih uveljavljal slavocentrično paradigmo, tema disertacije na univerzi, ki je prisegala na kelto-germansko paradigmo, ni bila sprejeta, a je Jandaček še naprej iskal podatke v svoji smeri in se po letu 2000 priključil slovenskim iskalcem resnice.

V začetku sedemdesetih let je prišel na Dunaj študirat J. Šavli, ki je že doma raziskoval slovenska imena na alpskem področju. Tam sta se z I. Tomažičem o teh vprašanjih veliko pogovarjala in leta 1981 objavila v *Glasu Korotana* vsak svoj prispevek. I. Tomažič je objavil ustanovitev *Sklada za pospeševanje raziskovanja in uveljavitve slovenske zgodovine* (po podelitvi nagrad je bil ta sklad preusmerjen v izdajanje knjig) in v utemeljitvi sklada podal vse vprašljive vidike tedanjega zgodovinopisja o dogajanjih na slovenskih ozemljih v 5. in 6. stol. ter nakazal, kakšne bi bile verjetno prave ugotovitve. Šavliju pa je objavil spisa o karantanskem klobuku in črnem panterju. Prispevki so odmevali doma in v inozemstvu. Leta 1982 je J. Šavli v *Glasu Korotana* objavil prispevek *Lipa drevo življenja*, kjer je opozoril na sovpadanje področij lipe in Vendov. To sovpadanje ga je napeljalo na misel, da so bili predniki

sedanjih Slovencev Vendi, to je Veneti, in iz tega njegovega spoznanja je izšlo poimenovanje »venetska teorija«. I. Tomažič pa je objavil *Misli o stari zgodovini Slovencev*, kjer je podal zaokroženo zasnovo svojega pogleda na našo zgodovino, rdečo nit, ki jo je nadaljeval do konca življenja. Leta 1985 pa je v 10. številki *Glasa Korotana* objavil delo J. Šavlija *Veneti naši daljni predniki?*, ki je doživelo v *Književnih listih* časnika *Delo* negativno oceno, nakar so sledile burne polemike, v katerih je ves čas aktivno sodeloval tudi I. Tomažič. Ko je že kazalo, da ju bodo akademski znanstveniki potolkli, se je vključil še Matej Bor s svojim branjem venetskih napisov, nakar so se polemike nadaljevale še celo desetletje in bi se še, če jih časniki ne bi nehali objavljati. Po tistem je I. Tomažič izdal še dve številki *Glasa Korotana*, izdal je knjige *Veneti naši davni predniki* (ta knjiga je izšla v nemščini, slovenščini, italijanščini, angleščini in ruščini); *Novo sporočilo knjige Veneti naši davni predniki*; *Z Veneti v novi čas*; *Etruščani in Veneti*; *V nova slovenska obzorja z Veneti v Evropi 2000* in ob svoji osemdesetletnici je poklonil svojemu narodu knjigo *Slovenci Kdo smo? Od kdaj in od kod izviramo?* Pri nas in po Evropi je imel tudi številna predavanja o tej tematiki.

Nekatere objave Tomažiča, Šavlija in Bora so navedene v poglavju Sklici. Svoja dela o teh vprašanih so objavili tudi drugi avtorji, npr. A. Ambrozic, F. Jeza, A. Rant, J. Rant, L. Verbovšek, V. Vodopivec, L. Vuga.

Leta 1999 je mag. Vinko Vodopivec pri Slovenski konferenci Svetovnega slovenskega kongresa (SK SSK) uspel s pobudo, da SK SSK spodbuja in poživi ugotavljanje korenin slovenskega naroda. Svet SK SSK je potrdil projekt »Identiteta slovenskega naroda« in priprave na *Posvetovanje o izvorih slovenskega jezika in naše naselitve*. Delovati je začel odbor v sestavi: mag. Vinko Vodopivec, predsednik, mag. Peter Volasko, prof. dr. Anton Perdih, Alojz Zbačnik, člani.

Odbor je na seji 2. 2. 2000, kjer so bili prisotni tudi Meta Kušar, Damjan Ovsec in Eric Tomas, pooblastil prof. dr. A. Perdiha, da se pogovori s posameznimi slovenskimi znanstveniki, da bi prenehali z dosedanjim izključevanjem in približali skoraj nasprotna stališča. To naj bi omogočilo plodnejše sodelovanje in skupna prizadevanja za resnico o naših koreninah. Če ti pogovori ne bi obrodili nikakršnega napredka, bi bilo treba organizirati posvetovanje, ki bi zajelo širok izbor domačih in tujih avtorjev različnih prispevkov, kar bi omogočilo ustrezne sklepe.

To ne bi bilo prvo srečanje akademskih znanstvenikov in »slovenetoslincev«. Prvega je pripravil v Ljubljani leta 1996 prof. dr. Anton Jeglič pred širokim občinstvom. Pri tem je podcenjevalen nastop nekaterih akademskih znanstvenikov izzval burne odzive poslušalcev. Znanstveniki so kasneje nedvoumno povedali, da na srečanja, kjer javnost ne bo strpna, ne bodo prihajali.

Da bi se temu izognili, je A. P. na omenjeni seji odbora predlagal, da se začetne pogovore in primerjave argumentov opravi v ozkem krogu v čim bolj nevtralnem okolju, kar bi SSK nedvoumno moral biti. Na teh začetnih pogovorih naj bi bili prisotni

p. I. Tomažič, dr. J. Šavli in po dva do trije zagovorniki prihoda Slovanov v 6. stol ter člani odbora. O vseh teh prizadevanjih je odbor sproti obveščal p. Tomažiča, ki je npr. 17. 2. 2000 odgovoril med drugim naslednje: »Vesel sem, da so Vam zaupali izvedbo tega pomembnega načrta. Z veseljem bom neomejeno sodeloval. Govoril sem že z dr. Šavlijem. Tudi on se je začudil nad lepo novico in bo rad sodeloval«. Po tem sklepu se je A. P. obrnil po pomoč k dr. Dragu Svoljšaku, ki mu je pomagal ugotoviti, da so se od arheologov, zgodovinarjev in jezikoslovcev pripravljene pogovarjati le prof. dr. Ljubomir Slapšak, prof. dr. Alenka Šivic Dular, prof. dr. Janez Orešnik in prof. dr. Andrej Pleterski. Prve tri sta obiskala A. Perdih in V. Vodopivec in se pogovorila z njimi. Prof. Pleterskega je obiskal A. P. Vsi so bili pripravljene predstaviti svoje videnje stvari, niso pa bili pripravljene na razpravo na način, kot je bil predlagan.

Ker pripravljenosti akademske strani za primerjavo argumentov v ozkem krogu v nevtralnem okolju SK SSK ni bilo, je začel odbor priprave za izvedbo posvetovanja. Pri tem je izrecno pazil, da bi SK SSK ostal nevtralna institucija, ki pa je po svojem poslanstvu zainteresirana in dolžna podpirati ugotavljanje resnice o našem izvoru, ne glede na to, kakšna je. Ker bi bilo zaradi nesorazmerja v številu znanstvenikov na eni in drugi strani zelo težko ustvariti paritetno sestavljene odbore za izvedbo posvetovanja, se je odbor odločil, da v odborih za pripravo posvetovanja ne bo ne akademskih znanstvenikov ne »slovenetoslovcev«, zato pa čim več takih znanstvenikov, ki se niso udeleževali dosedanjih polemik o tem vprašanju, imajo pa izkušnje s pripravo in vodenjem znanstvenih srečanj. Odbori naj bi bili odprti tudi za druge, ki so pripravljene sodelovati.

Tako je bil sestavljen najprej organizacijski odbor (doc. dr. Jože Rant, predsednik, mag. Vinko Vodopivec, prof. dr. Anton Perdih, Alojz Zbačnik, člani), nato pa še programski odbor (prof. dr. Anton Perdih, predsednik, doc. dr. Jože Rant, mag. Vinko Vodopivec, prof. dr. Anton Jeglič, prof. dr. Boštjan Kiauta, mag. Eric Tomas, mag. Peter Volasko, Bojan Čas, Damijan Ovsec, Andrej Rant, Franci Feltrin). Delovanju v programskem odboru sta se odpovedala mag. P. Volasko in D. Ovsec, vključila pa sta se dr. Sandi Sitar in prof. dr. Zmago Šmitek. Svet SK SSK je delegiral vanj tudi dr. Janeza Dularja, ki je opozarjal na neprimernost takega posvetovanja. Ker se ostali člani odbora s tem niso strinjali, je kasneje izstopil iz odbora. Programski odbor je po dolgih razpravah sprejel naslov posvetovanja in poudarek, da naj bi težišče prispevkov ne bilo na tem, kako si kdo predstavlja, da je bilo, temveč na dejstvih in drugih argumentih, po katerih sklepa, da je tako bilo.

Programski odbor je v začetku marca 2001 pisno, nato pa še z osebnimi obiski povabil k sodelovanju na posvetovanju 11 slovenskih institucij (SAZU, fakultete, inštitute) in več kot 30 posameznikov. Posebej je povabil za uvodna predavanja naslednje predavatelje: prof. dr. Peter Štih, p. Ivan Tomažič, prof. dr. Andrej Pleterski, dr. Jožko Šavli, prof. dr. Janez Orešnik, Jože Škulj. V osebnih pogovorih smo izvedeli,

2. ŠTUDIJAM O NAŠEM IZVORU NA ROB

Ta prispevek je bil napisan na prehodu 1995/96, izšel je v reviji *Tretji dan*, 2000 (2), XXIX (261), 90-97 in nekoliko dopolnjen je bil ponatisnjen v knjigi *V nova obzorja z Veneti v Evropi 2000*, ur. I. Tomažič, Editiones Veneti, Wien, Ljubljana 2000, 102-111. Leta 2008 sem mu dodal nekaj dopolnil. Med izboljševanjem prevoda v angleščino je leta 2009 dodal nekaj pripomb še Petr Jandáček, nekaj pa sem jih dodal ob pripravi na to izdajo.

Več kot desetletje že trajajo polemike o tem, ali smo Slovenci tu že od nekdaj ali pa smo prišli sem šele v 6. stoletju. Če bi bila stvar tako jasna in nedvoumna, kot zatrjujejo oboji, bi se pod težo argumentov ene strani morala že sesuti (prešibka) argumentacija druge strani. Ker pa se to še ni zgodilo, se neudeležnemu opazovalcu mora postaviti več vprašanj. Na primer: *Ali zagovorniki obeh tez samo govorijo eden mimo drugega in sploh ne upoštevajo argumentov nasprotne strani? Ali argumentacijo nasprotne strani samo primerjajo, če se sklada s tistim, kar sami zagovarjajo, in če se ne, je enostavno ne priznavajo, ne da bi resno proučili njeno pravo vrednost? Ali so argumenti obeh strani tako izenačeni, da se ni mogoče odločiti, kaj je bolj verjetno?*

Dokler resne primerjalne analize argumentov obeh strani ne napravi nekdo, ki naj bi se na to dobro spoznal, smo neposvečeni prisiljeni, da si sami poskušamo ustvariti pravo sliko o stvari.

Enega zadnjih kritičnih spisov o tem vprašanju je objavil Grafenauer (1988) v dodatku k prevodu knjige P. Diakona *Zgodovina Langobardov*. Ta spis bi moral biti marsikomu zgled, kako se piše znanstvene razprave. Jasno je pokazal številne vidike vprašanj o zgodovini Slovencev, tudi tiste, ki bi bili lahko šibke točke njegovega izvajanja. Pravi vzor znanstvenega pisanja! Za »popljuvane venetologe« bi bilo priporočljivo, da ga zelo resno upoštevajo in temeljito obdelajo od točke do točke; tako s stališča, kje so sami morebiti pogrešili, kot tudi s stališča, kje imajo sami morebiti prav.

(Op. Petra Jandáčka: Časovni okvir, ki so ga postavili Šavli, Bor in Tomažič je treba prestaviti dlje v preteklost. Marsikaj se je zgodilo prej, kot so oni predpostavili.)

V tem kritičnem pregledu Grafenauer (1988) na str. 376 jasno pove: »Pri zgodovinski vedi imamo namreč opravka na eni strani z *dejstvi*, ki so ob resnem znanstvenem delu več ali manj zagotovljena in le v manjšem delu sporna (seveda so lahko tudi še neznana!), in na drugi strani z interpretacijami, ki so po svoji naravi nujno subjektivne in podvržene spremembam zgodovinskega spoznanja.« Na str. 403 pravi:

»Zgodovinska znanost gotovo mora pri obravnavanju vprašanj preteklosti upoštevati in uporabljati vse zgodovinske vire, se pravi vse sledove, ki ...«

Na str. 382 Boru in Šavliju očita, »da je pri obeh težko govoriti o kakršnihkoli ugotovitvah, celo o hipotezi ali teoriji v znanstvenem smislu težko«, ker da se ne opirata na dejstva, temveč samo na trditve in da delata na metodološko neustrezen način, tuj zgodovini in njeni metodi.

Iz njegovega spisa sem razumel, da se sam opira zlasti na tri, po mojem razumevanju nosilne stebre argumentacije njegove strani:

- posredno sklepanje po propadanju posameznih škofij, ker ni neposrednih virov o nas,
- Miklošičevo pravilo,
- vprašanje Vlahov.

Tako na str. 321 navede vire, po katerih njegova stran sklepa o naselitvi Slovencev: »O času naselitve Slovanov v Vzhodne Alpe in zgornje Posavje **nimamo** neposrednih sodobnih virov. Vendar so se ohranili v ostankih sinodalnih zapisnikov oglejskega patriarhata viri, po katerih je mogoče ob koncu 6. stoletja spremljati razpadanje antične cerkvene organizacije in **posredno** – po času propadanja posameznih škofij – sklepati tudi o napredovanju Slovanov«. In malo nižje: »Poleg pisem papeža Gregorja Velikega je najpomembnejši vir s podatki te vrste *Historia Langobardorum* iz konca 8. stoletja.«

Na str. 329: »Iz leta 579 izvira zapisnik sinode v Gradežu – v tekstnem delu falsifikat, toda s točnimi podpisi prevzetimi po avtentičnem dokumentu.« Na str. 404 pove, da so v prvi knjigi F. Kosa, *Gradiva za zgodovino Slovencev v srednjem veku* (1902), zbrani vsi pisani viri o zgodovini Slovanov, slovenske zemlje in Slovencev od 500 do 800; po teh virih pa se jasno vidi, da se začenjajo v tem prostoru prve omembe Slovanov šele po letu 590.

(Op. Petra Jandáčka: Toponim **Gradež** izziva vprašanje: Če je gradnja utrdbe zadeva, ki zahteva za uresničenje stoletje ali več in delo števillega prebivalstva – kako da je imel Gradež tako očitno slovansko ime tako zgodaj?)

Glede na pripombo Marjana Cerarja, da je to iz *gradus* – stopnica, se postavi vprašanje ali so Rimljani postavili le kamnito stopnico, ali pa so zgradili lesen pomol in zraven kamnite zgradbe.

Torej ta skupina znanstvenikov, ki zagovarja prihod Slovanov v 6. stoletju, nima na razpolago nobenih dejstev in nobenih neposrednih sodobnih virov, ki bi neposredno govorili o prihodu Slovanov v 6. stoletju. Naslanja se samo na posredno sklepanje in pri tem pokaže veliko odlično izvedenih interpretacij in pobijanj nasprotnikovih trditev.

(Op. Petra Jandáčka: Odsotnost dokaza o prisotnosti (Slovanov) **ni** isto kot dokaz odsotnosti (Slovanov).)

tem dolgem času ni prišlo niti do nenadne zamenjave prebivalstva niti do nenadne zamenjave jezika. Sploh pa je odprto vprašanje, ali je bila najdena piščal neandertalska ali njihova. Iz tega premisleka sledi priporočilo »venetologom«, naj kot peti skupek argumentov uporabijo tudi ljudsko izročilo. Ljudsko izročilo na žalost večinoma ne pove, kdaj in kje se je kaj zgodilo. Toda kaj se je zgodilo, je pogosto preneseno dokaj verodostojno, čeprav izpred več deset tisoč let, le da je često skoraj prekrito s kasnejšimi dodatki ali pa je ohranjeno le v drobcih.

Tretja stvar pa je, da je glede na vse doslej navedeno model etnogeneze Slovanov (Pleterski 1995) čisto lahko le severovzhodna polovica modela etnogeneze vzhodnih Slovanov.

(Op. Petra Jandáčka: Ki so se v zgodovinskem času razširili vse do današnjega Vladivostoka.)

Naposled pa, če bi naši zgodovinarji upoštevali staroselstvo naših prednikov, bi bilo jasno, da Wolframovega koncepta etnogeneze, ki opisuje etnogenezo potomcev novoprispelih vojaških skupin (glej npr. Grdina 2014), ni mogoče uporabiti za opis etnogeneze staroselcev, ki se je začela davno prej v drugačnih razmerah.

3. DNK RODOSLOVJE

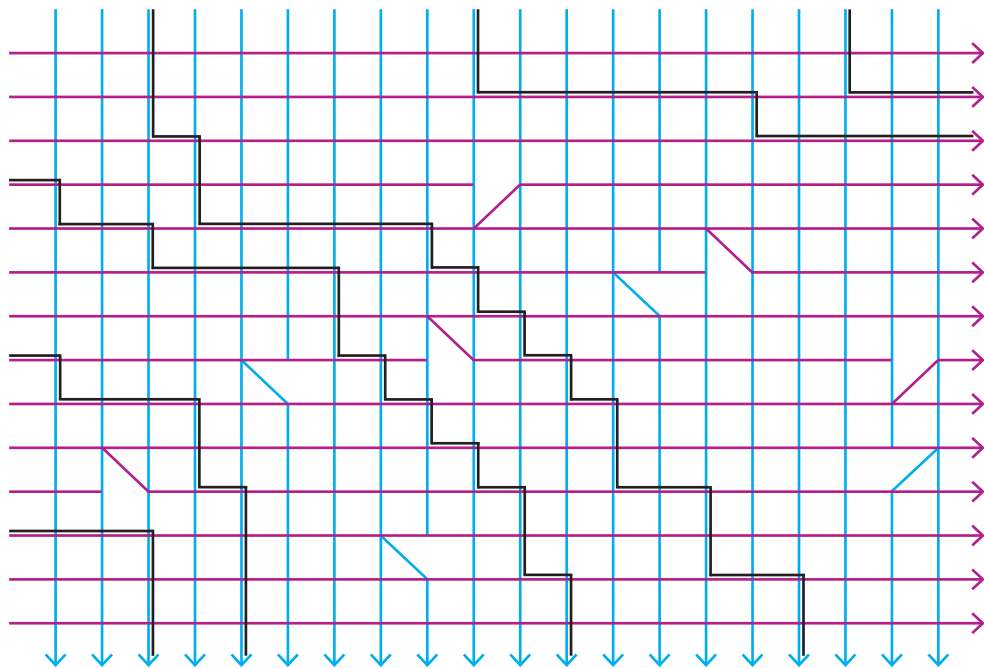
Ugotavljanja skupnega prednika in njegove »starosti«, to je časa, ki je minil od takrat, ko je skupni prednik živel, je področje, na katerem deluje DNK rodoslovje (DNK je dezoksiribonukleinska kislina, to je snov v jedrih naših celic, v kateri so spravljena vsa navodila za njihovo delovanje).

DNK rodoslovje je razmeroma novo področje znanosti – pojavilo se je leta 2008. Ima namen ustvarjati dodatno in neodvisno znanje uporabno v zgodovinopisju, jezikoslovju, antropologiji, etnografiji in sorodnih disciplinah.

Podatki, ki jih daje DNK rodoslovje, omogočajo tudi neodvisen pogled na pravilnost dosedanjih sklepanj v drugih vejah znanosti, npr. arheologiji, jezikoslovju itd. Podatki o SNP mutacijah (spremembah posameznih nukleinskih baz v DNK) in haplotipih sedanjih ljudi, pa tudi ljudi, katerih kosti in zobje so bili izkopani v arheoloških najdiščih, datacije in drugi arheološki podatki o teh najdiščih, ter še vsi drugi znani podatki lahko pomagajo ne le preveriti temveč tudi izostriti razlage in razumevanje preteklih dogajanj.

Tako se npr. rezultati DNK rodoslovja skladajo z arheološkimi in jezikoslovnimi razlagami, da je bila pomorjanska kultura iz VII do II. stol. pr. Kr. slovanska, saj so tam našli posebno vejo »moške« haploskupine R1a-L365, katere nosilci še vedno živijo na tistem področju in so imeli po SNP mutacijah, opaženih pri sedanjih tamkajšnjih prebivalcih, skupnega prednika pred okoli 2.700 ± 700 leti, po STR mutacijah (spremembah števila ponovitev kratkih zaporedij nukleinskih baz v DNK) pred okoli 2.400 ± 250 leti, torej v istem času, ko je ta kultura tam nastala in obstajala. Rezultati DNK rodoslovja so tudi ovrgli razlago jezikoslovcev, da je bil v južni Skandinaviji kulturni razvoj od neolitika do Vikingov neprekinjen. Kažejo namreč, da so tam do pred okoli 4.000 leti izginile vse prejšnje »moške« haploskupine, zlasti I2a, nadomestila jih je »moška« haploskupina R1b in šele kasneje so se tja naseljevali moški z drugimi sedanjimi tamkajšnjimi haploskupinami, npr. I1. Ali pa normanska razlaga nastanka Rusov. Tu je DNK rodoslovje pokazalo, da v Rusiji ni podskupin »moških« haploskupin, ki bi bile skandinavskega izvora (Kljosov 2015g).

DNK rodoslovje temelji na sekveniranju DNK ter uporabi kemometrije in kemijske kinetike za vrednotenje vzorcev mutacij v DNK. Od kemijske kinetike uporabi za določanje »starosti« skupnega prednika »logaritmično«, »kvadratno« in »linearno« metodo, računanje povratnih mutacij, simetrije mutacij ter druge pristope, ki se uporabljajo pri analizi zaporednih in vzporednih kemijskih in s tem tudi encimskih reakcij. To pa je prav to, kar se dogaja pri mutacijah DNK, ki vodijo do novih haplotipov.

Slika 2. Shematski prikaz dedovanja rekombinirajoče se DNK (črne črte) in nerekombinirajočih se: kromosoma Y, moška linija dedovanja (modre navpične črte) in mitohondrijske DNK, ženska linija dedovanja (rožnate vodoravne črte).

Poleg tega je pri tako velikem številu podatkov, kot jih ima celoten genom, vprašljiva možnost njihove popolne obdelave. Zato se populacijski genetiki pogosto omejujejo le na primerjave nekaterih manjših delov genoma, kar je treba pri razumevanju upoštevati. Razveseljiv pa je napredek pri tem delovanju.

DNK rodoslovje uporablja predvsem podatke, ki jih dobimo s kromosoma Y, ki se prenaša samo po moški strani, ker so ti najbolj povedni in sta jih dve neodvisni skupini. Manj povedni so podatki, ki jih dobimo z mitohondrijske DNK, ki se prenaša samo po ženski strani.

Trenutno pogostost posameznih haploskupin ali haplotipov nekateri uporabljajo kot indic, kje bi bil izvor teh ljudi, vendar je to napačno. To je sestav sedanje populacije in sam po sebi ne kaže ne kako je bilo v preteklosti ne kje je bila pradomovina sedanjih ljudi. Prav tako haplotipi ne določajo ljudstev. To bi veljalo le v primerih, ko bi tekel razvoj spontano, brez zunanjih vplivov. Zunanji vplivi pa lahko izzovejo izumiranje, izseljevanje, priseljevanje, različne hitrosti razmnoževanja v različnih predelih in podobne učinke.

In pa, vedno je treba preverjati razlage, paradigme, doktrine s pomočjo podatkov in ne cenzurirati podatkov na podlagi že obstoječih razlag, paradigem in doktrin.

4. IZVOR INDOEVROPEJCEV

Nastanek, izvor in razvoj človeštva, kot tudi posameznih ljudstev ter skupin ljudstev v njem, zanima številne ljudi. Za številna ljudstva poznamo njihova védenja o njihovem izvoru. Tudi znanost poskuša že stoletja ugotoviti, kako je to šlo. Pri tem nam razni avtorji dajejo različne razlage, kako je to bilo.

Slovinci smo del Indoevropcejev. Zato je za Slovence poleg izvora in razvoja naših neposrednih prednikov pomembno vedeti tudi od kje izviro in kako smo se razvijali Indoevropceji.

O pradomovini, to je o kraju in času nastanka ter o razvoju Indoevropcejev imamo številne razlage. Sem spadajo tudi razne teorije kot npr. »obpontska«, »kurganska«, »anatolska«, »teorija neolitske diskontinuitete«, »paleolitska teorija kontinuitete« in podobne; glej npr. pregled pri Alinei (2012).

V znanosti vemo, da če imamo o nekem pojavu več različnih, največkrat nasprotujočih si razlag, da zelo verjetno nobena od njih ni prava. Lahko pa vsaka izmed njih vsebuje del resnice o tem, kar poskuša razložiti.

Zato je treba v takih primerih primerjati podatke, dobljene iz čim več različnih zornih kotov. Poudarjam, podatke, ne pa razlage. Kajti osnovno pravilo v znanosti je, da se razlage dela na podlagi podatkov, ne pa da se podatke cenzurira na podlagi razlag. Zato načeloma nobena razlaga ne more biti večna, temveč se razlage spreminjajo, ko se pojavijo novi podatki, ki prejšnjih razlag ne potrjujejo. Le na ta način znanost lahko napreduje. Če prevladajo »večne« razlage, potem to ni več znanost temveč okostenela doktrina.

Pogosto se zgodi, da pri pripravi razlage prevlada vpliv modela. Kajti, »... (če) verifikacije nimamo, se lahko znanost pri postavljanju modelov poljubno moti. ... Dogovor med znanstveniki lahko postavi miselni model, ki prevzame vlogo dogme. ... Predpostavke, vnesene v tak model, so vsebovane v rezultatu uporabe modela. ... Model je lahko deloma pravilen, deloma napačen. Stvarnost lahko določene poteze potrди, drugih morda ne.« (Hlebš 2002).

Če npr. privzamemo model, da so se v Slovenijo vedno samo priseljevali od drugod, potem vse podatke, ki jih dobimo, tako razlagamo in verjamemo, da je tako res bilo. Zato morajo biti modeli dovolj široki in dopuščati vse možnosti oz. vsaj najpomembnejše med njimi. Npr. ne le, da so se priseljevali, temveč tudi, da so nekateri tu preživeli in se tudi od tu preseljevali kam drugam.

Do boljšega védenja o tem, kako je v resnici bilo, se nekaj časa lahko približujemo s soočanjem posameznih razlag in njihovim izboljševanjem, a se to prej ali slej ustavi. Tedaj moramo v presojo pritegniti dodatne, od dotedanjih neodvisne

Tabela 8. Veje haploskupine R1a na Y-kromosomu po Evropi. Časi so podani kot leta pred sedanjostjo (Rožanski in Kljosev 2012).

Zap. št.	Veja haploskupine R1a	Čas do skupnega prednika (let od sedanjosti)
1	R1a1-M198- (ali SRY10831.2*) stara evropska	≥9000
2	R1a1a-M198+ M417- (ali M17*) stara evropska	≥9000
3	severozahodna	~4575
4	severozahodna, L664+	~4575
5	severozahodna, DYS448 null	1500 ± 325 in 260 ± 60 (ZDA)
6	Z93+	~5700, širjenje po ~4050
7	Z93-Z92 (L342.2+)	4900 ± 500
8	Z93-Z92 (L342.2-L657+)	4050 ± 460
9	Z93-Z92 (L342.2), judovska	4475 ± 400, širjenje po 1300 ± 150
10	Z93-Z92 (L342.2), baškirska	1125 ± 200
11	Z93-Z92 (L342.2), kirgiška	2100 ± 250
12	Z283 evrazijska	~5500
13	M458 evropska	~4200
14	M458 (CE) izvorna srednjeevropska	~3100
15	M458 CE-1	2900 ± 400
16	M458 CE-2	2900 ± 400
17	M458-L260 zahodnoslovanska	2700 ± 300
18	Z284 skandinavska	4300 ± 500
19	Z284-Z287, starejša skandinavska	3700 ± 400
20	Z284-L448, mlajša skandinavska	2700 ± 350
21	Z284-L448-L176.1, škotsko višavje	1850 ± 290
22	Z280, (CEA) srednjeevrazijska	4900 ± 500
23	Z280, CEA-1, ruska	4600 ± 500
24	Z280, CEA-2	3500 ± 400
25	Z280-L366, CEA-3	2500 ± 350
26	Z280-L365, (NE) severnoevropska	2600 ± 350
27	Z280-P278.2, (WC) zahodnokarpataska	2600 ± 300
28	Z280-Z92, (NEA) severnoevrazijska	4450 ± 450
29	Z280, NEA-1	3600 ± 400

haploskupine N1c1 prebivalci drugih držav na tej strani Karpatov, kar kaže, da je del prednikov sedanjih Hrvatov in sedanjih Srbov prišel v 7. stol. izza Karpatov, kjer je te haploskupine precej več. Ostali njihovi predniki, Sloveni, pa so tu živeli že prej. Del prednikov Madžarov je prišel izza Urala.

Haploskupina G

Ljudje s haploskupino G (Kljosov 2014d) so živeli v Evropi pred najmanj 8.500 leti in po do sedaj izkopanih in analiziranih okostjih je videti, da so bili zelo številni. Ali so bili splošno razširjeni ali pa so živeli predvsem v pomembnejših naseljih, sedaj še ne vemo. Njihov najbolj znan stari naseljenec je Ötzi.

Brandt in sod. (2015) nakazujejo, da so ljudje s haploskupino G2a prinesli kmetijstvo tako v srednjo kot tudi južno in zahodno Evropo.

Ob svojem prihodu pred 4.800 do 4.500 leti so jih ljudje s haploskupino R1b skoraj iztrebili oz. so pred ljudmi s haploskupino R1b ljudje s haploskupino G2a zbežali in sedaj je največ teh ljudi na zahodnem delu Kavkaza in okoli njega, zlasti v Osetiji.

Haploskupine sedanjih ljudi, ki se dedujejo le po materini strani, to je mitohondrijska DNK (mtDNK)

Podatki o pogostosti posameznih haploskupin mtDNK so v tabelah 12 in 13.

Tabela 12. Pogostost (%) mtDNK v Sloveniji in ponekod drugje (Skulj 2005)

Haploskupina	Slovenija	Poljska	Rusija	Evropa	Indija
H	47	45	42	46	3
I	2	2	2	2	2
J	10	8	8	9	0
K	4	3	3	6	0
T*	5	9	9	9	1
T1	1	2	2	2	
U skupaj	(20)	(15)	(16)	(16)	(23)
U4	6	5	3	3	
U5	11	9	10	9	
W	5	4	2	2	0
X	1	2	3	1	0

Tabela 13. *Deleži haplo skupin mtDNK haplotipov v Sloveniji in njihova »starost« (let).*

mtDNK haplo skupina	Delež (%)			»Starost« (let)
	i	ii	iii	iv
H	47	45	38,1	> 35.000
U	20	16	26,2	> 60.000
J	10	9	11,2	> 45.000
T	6	9	10,6	> 17.000
K	4	6	5,9	> 16.000
V	-	5	2,3	> 15.000
HV	-	2,7	4,2	> 40.000
W	5	2,7	1,2	> 25.000
X	1	2,1	1,2	> 30.000
I	2	2,1		> 30.000
A	-	0,3		

i – starejši podatki iz znanstvenih objav (Skulj 2005)

ii – novejši podatki iz internetnih baz (Manfreda Vakar, Vrečko 2010)

iii – Zupan in sod. (2015) n = 402

iv – Eupedia (2013)

Čas priselitve v Alpe (tisoči let pred sedanostjo in doba) ter odstotek (%) tega prebivalstva (Skulj in Sharda 2002) je podan v tabeli 14.

Tabela 14. *Čas priselitve žensk na področje Alp (Skulj in Sharda 2002).*

Tisoči let	Doba	%
3 – 0	od bronaste dobe do danes	7
9	v mlajši kameni dobi	15
14	v stari kameni dobi	54
26	v stari kameni dobi	15
45	v stari kameni dobi	8

Več podatkov o deležih mtDNK je v tabelah 15 in 16.

Haploskupine nekdanjih ljudi v doslej preiskanih kosteh in zobeh iz arheoloških najdišč

Podatki o najstarejših ostankih ljudi, ki so jim do sedaj ugotovili haploskupine, so prikazani v tabeli 17. Ugotovljena haplotipa haploskupine U sta blizu prvotnim haplotipom te haploskupine (Brandt 2015: 74 po Fu in sod. (2013b) in Raghavan in sod. (2014)).

Tabela 17. Najstarejši do sedaj analizirani ostanki ljudi.

Tisoči let pred sedanjostjo	*m	**ž	Delež neandertalskih genov	Kje	Vir
~43 do 47	K M526	R	2 % (od 52.000 do 57.000 let pred sedanjostjo)	Ust Išim (zahodna Sibirija)	Fu in sod. (2014)
~40		B	kot sedanji	Tianjuan (Kitajska)	Fu in sod. (2013a)
~37 do 42	F	N	6-9 % (4 do 6 generacij nazaj)	Peštera cu Oase (Romunija)	Fu in sod. (2015)
~36,2 do 38,7	C M130	U2	2,4 %	Kostenki 14 (Rusija)	Seguin-Orlando in sod. (2014)
31,1		U (izh. za U5)		Dolní Věstonice (Moravska)	Fu in sod. (2013b)
~24	R	U		Mal'ta (južna Sibirija)	Raghavan in sod. (2014)

*m – »moška« haploskupina (kromosom Y)

**ž – »ženska« haploskupina (mtDNK)

Medtem ko so Kljosov (2011e,f, 2014a), Kljosov in Rožanski (2011, 2012b), Kljosov in sod. (2013) podali podatke, da so predniki sedanjih moških po Evraziji in predniki večine sedanjih moških v Afriki preživeli pred 64 ± 6 tisoč leti, pa so Groucutt in sod. (2015) nakazali, da so skupne prednice sedanjih ljudi preživele pred 60 do 76 tisoč leti. Tudi najstarejše doslej preiskane kosti neandertalcev izvirajo izpred 50 do 70 tisoč let in imajo skupnega prednika v tem časovnem obdobju (Groucutt in sod. 2015).

V tabeli 18 je podan pregled sedaj znanih podatkov za zadnje desetisočletje. V izvirniku so Mathieson in sod. (2015) podali tudi arheološke kulture, kraje, avtorje, vire itd. Te raziskave so v polnem teku, tako da lahko kmalu pričakujemo precej več podatkov. Zanimivo je, da je bila pred več kot 8.000 leti, to je ob času širjenja kmetijstva, v Anatoliji tudi »moška« haploskupina I.

Tabela 18. Haploskupine, najdene v doslej preiskanih kosteh oz. zobeh iz raznih arheoloških najdišč (Mathieson in sod. 2015) – preurejeno po državah in času.

Območje*	Pred ~... leti	Y-DNK	mtDNK
Anatolija	8.400-8.200	C1a, G2a, H2, I, I2c, J2a	H5, J1, K1, N1, T2, U3, U8, W1, X2
Rusija	8.400-8.200		U4d
	7.700-7.600	R1b	U5a
	7.500-7.000	R1a, J	C1, U4a
	7.200-6.000	R1a, R1b, Q1a	H2a, U4, U5a
	5.400-4.700	R1a, pretežno R1b	H2b, H6a, H13a, I3a, J2a, T2a, T2c, U4a, U5a, W3a, W6c
	4.900-4.500	pretežno R1b; I2a	H6a, I3a, J2a, N1a, T2a, T2c, U5a, U2d, H13a
	4.300-3.900	P1, R1a	C1, J1c, J2b, T1a, U2e
	3.900-3.300	R1a	H2b, H3g, H5b, H11a, I1a, J2b, K1b, T1a, T2b, U2e, U4a, U5a
Luksemburg	8.200-8.000		U5b
Španija	8.000-7.700		U5b
	7.300-7.100	F, I2a	J1c, K1a, N1a, T2c, V
	5.900-5.600	H2, I2a	H1, K1a, K1b, U5b
	4.800-4.200	I2a, G2a	H1t, H3, J1c, J2a, J2b, K1a, K1b, U3a1, X2b
Švedska	7.900-7.500	I2a, I2c	U2e, U5a
	4.600-4.500	R1a	K1a
	4.300-4.000	R1b	K1b
Madžarska	3.500-3.100	I, R1a	T1a, T2a
	7.800-7.600	I2a, H2	K1a, N1a, R1b
	7.300-7.000	C1a	H, J1c, K1a, N1a, U5b, X2b
	6.500-6.400	I2a	N1a
	4.900-4.800		H
	4.200-3.900	I, I2a	H11a, J1c
	3.900-3.600	G2a, I2a	H2a, T1a, T2b, U5a
3.300-3.200	I2a	K1a	
Nemčija	7.500-6.800	T1a	H4, K1a, T2b, T2e
	7.200-7.000	G2a, T1a	H1, J1c, K1a, N1a, T2b, T2c, X2d
	5.700-5.500	R	HV, T2e
	5.400-5.000	G2a, I2a	T2b, U3a
	4.900-4.500	P1, CT, R1a, R1b	U4, U5b, J1b, K1a
Italija	4.600-4.000	I2, I2a, I2c, P1, R1a, R1b	H1, H2a, H3a, H3b, H4a, H5a, H13a, H46, HV, I3a, J2a, J1c, K1a, K1c, K2b, T1a, T2a, U2e, U4b, U5a, W1c, W3a, W6a, X2b
	5.500-5.100	I, G2a	H2a, K1
Danska	4.900-3.800	I	J1c, X2c
Češka	4.900-4.500		K1b, T2b
	4.500-4.000	R1b	H, H1, H44a
Estonija	4.500-4.000		H5a

* sedanje države

nekateri potem v stiku z jeziki drugih jezikovnih skupin razslovenjali (npr. razvoj v sanskrt v Indiji, izginjanje slovenstva po Evropi), istočasno ko so se pod vplivom protoslovenščine nekateri prvotno ne-indoevropski jeziki indoevropizirali kot npr. protofinski v baltske pred okoli 2.500 leti, prototurški v »keltske« oz. baskovskega pred okoli 4.500 do 3.500 leti, itd.), medtem ko je npr. na sedanjem Finskem in v Estoniji prevladal finski jezik, ker so se prvotni prebivalci razslovenili, v sedanji Rusiji pa so se protoFinci porusili, to je poslovanili.

Izvor evropeidnosti in indoevropeljstva je bil torej v Evropi in severnem delu Bližnjega vzhoda, odprto pa je še vprašanje, do kam v druge dele Azije je pred okoli 20.000 leta segala evropeidna oblika ljudi in do kam protoslovenstvo jezika. Po sedaj znanih podatkih se je protoslovenstvo najbolj verjetno začelo pri prvotnih evropskih ljudeh z »moško" haploskupino I in »žensko« haploskupino U, katerih predniki so se od prednikov ljudi z »moško« haploskupino R1a in R1b, to je od ljudi z »moško« haploskupino K, ločili pred okoli 50.000 leti in dolgo živeli ločeno, vsak v svojem okolju in na svoj način razvoja. Šele priselitve ljudi z »moško« haploskupino R1a pred okoli 9.000 leti in ljudi z »moško« haploskupino R1b pred okoli 4.800 do 3.500 leti so sooblikovale sedanji videz indoevropskosti. Vse to tudi nakazuje, da bo treba na novo preurediti Schleicherjevo drevo indoevropskih jezikov na sliki 5, str. 54, tako da bo indoevropstvo izhajalo iz protoslovenstva in vključevalo tudi vnose od tujejezičnih priseljencev. Tak poizkus je bil že narejen (Jandáček in Perdih 2008), a ga bo treba glede na nove podatke, ki so se pojavili od takrat in ki se bodo pojavili v bodoče, temeljito preurediti.

Pri teh raziskavah bo treba vsekakor upoštevati načela geolingvistike. Vendar se je treba zavedati, da je pravilo »središče je inovativno, medtem ko je obrobje zaostalo« drugotno in ne prvotno pravilo. Ko neki jezik ni v stiku z drugimi, je precej obstojen in se le počasi spreminja. V stiku z drugimi jeziki je manj obstojen in spremembe se odvijajo hitreje. Začnejo se z izposojjo besed in se večajo s prevzemanjem logike in zgradbe drugega jezika. Oboje skupaj pa vodi do inovacij. Torej je to posledica in ne vzrok, da so »središča, kjer se srečujejo različni ljudje, inovativna; obrobja, posebno v odmaknjenih predelih, pa so zaostala«. Ko raziskujemo preteklost, je torej treba posebej vestno proučiti nekdanja in sedanja obrobja, zlasti najbolj starinska in od osrednjih se najbolj razlikujoča narečja, kajti tam je preostalo največ ostankov nekdanjih značilnosti, ki jih ne smemo lahkotno pripisovati kasnejšim »kvarjenjem« jezika temveč jim je treba priznati, da so ostanki prvotnega stanja.

5. IZVOR SLOVENCEV

O izvoru Slovencev traja že spet, že nekaj desetletij, na neprijeten način vodena razprava o tem, od kdaj in od kje izviramo Slovenci ter od kdaj sploh smo Slovenci in ne kaj drugega. Prevladujeta dve skupini razlag, **priseljevalne (invazionistične)** in **domorodne (avtohtonistične)**. V vsaki od teh skupin razlag zasledimo kar nekaj različic, tudi takih, ki so preplet obeh, in še naprej ustvarjajo vedno nove. Če se le da, vedno bolj različne.

Priseljevalne razlage učijo v naših šolah že vse zadnje stoletje. O avtohtonističnih razlagah, to je, da smo Slovenci tu »od nimr«, se spet sliši zadnjih trideset let.

Če pogledamo, od kdaj se pojavlja katera od teh skupin razlag, vidimo naslednje:

- **Priseljevalne (invazionistične)** razlage so se začele razvijati po letu 1458, ko je Enej Silvij Piccolomini, poznejši papež Pij II, ki je pred tem služboval pri Habsburžanih, izdal knjigo *De Europa*, v kateri je strnil tedanje znanje iz ponovno spoznanih antičnih virov. Ker so po tistih virih bili prvi na svojih ozemljih Grki in Rimljani, ter so tja vdirali in se naseljevali Germani kasneje, je sklepal, da so Slovani, ki živijo vzhodneje od njih, prišli tja še kasneje (Tomažič 1999). To razlago so pograbili nemški učenjaki po Avstriji in Prusiji (Rouček 1949, glej tudi Gerden 2003) in jo tekom stoletij razvili do različice o prihodu primitivnih Slovanov iz Pripjatskih močvirij.

V 19. stol. je bila germanska znanost vodilna v Evropi. Ker Slovenci nismo imeli svoje univerze, na kateri bi neodvisno raziskovali svojo zgodovino, so vsi naši študentje študirali na nemškojezikovnih univerzah in od tam prenašali k nam njihovo znanje in njihovo doktrino. In tako so do 1. svetovne vojne pri nas uveljavili nemško razlago naše zgodovine, zlasti pa potem, ko smo prišli pod Jugoslavijo, v kateri je bilo primerno označevati Slovence kot del kontinuuma srbohrvaštva, in to prevladuje še dandanes.

- **Domorodne (avtohtonistične)** razlage slovenske zgodovine izvirajo od kdo ve kdaj. Naši predniki so preprosto vedeli, da smo mi tu »od nimr«, to je od vedno. Tudi naš zgodovinar B. Grafenauer (1988) je zapisal, da avtohtonistične teorije niso nikakršna novost.

Prve znane neposredne vire, ki omenjajo Slovence, so napisali tujci, ki niso bili prijatelji Slovencev. To so Jordanesovo delo *De origine actibusque Getarum* iz leta 551, »*Vita s. Columbani*« iz okoli leta 615, »*Fredegarii Chronicon*« napisana okoli leta 650, »*Zgodovina Langobardov*« iz okoli leta 783:

- Jordanes »Slovane« omenja z imeni Windi, Sclavini in Anti;
- v *Vita s. Columbani* piše »*termini Venetiorum qui et Sclavi dicuntur*« (ozemlje Venetov, ki se imenujejo tudi Sloveni);
- v *Fredegarii Chronicon* je ob dogodkih iz leta 623 do 631 napisano »*Sclavos coinomento Vinedos*« (Sloveni imenovani Vendi), »*marca Vinedorum*«, »*Walucus dux Winedorum*«,
- v *Zgodovini Langobardov* piše za isto področje pred letom 600 »*Sclaborum provinciam*« oz. okoli 625 »*Sclavorum regionem*«. To področje je takratna Koroška in ne Benečija (Šavli in sod. 1996, Tomažič 1990a, 1999).

Prvo slovansko zabeležko najdemo v 11.-12. stol. v Ukrajini, kjer je Nestor, menih Pečorskega samostana v Kijevu, v *Zgodovini davnih časov* pisal o Donavi kot o izhodiščni slovanski (slovenski) naselitveni točki in zapisal tudi: »... *Norici iže sut Slovene ...*, pa za Ilirik: ... *tu bo beše Sloveni perveje ...* (Grafenauer 1988). Ker pa je to védenje Nestor nategnil na kopito svetopisemskih razlag, so ga zlasti ateistični zgodovinarji proglasili za neverodostojnega.

Pri nas najdemo zapisana mnjenja o naši avtohtonosti ali dvome o priselitvi ali podatke, ki kažejo na slovenskost v antiki, še v času od 16. do 20. stol., npr.

Antol Vramec 1578

Adam Bohorič 1584

Pavel Ritter Vitezovič 1696

Janez Vajkard Valvasor 1689

Baltazar Hacquet (1739-1815)

Anton Tomaž Linhart (1756-1795)

Jernej Kopitar (1780-1844)

Davorin Trstenjak (1817-1887)

Henrik Tuma (1858-1935)

Davorin Žunkovič (1858-1940)

Karel Oštir (1888-1973)

pa tudi pri več tujih znanstvenikih, kar navajata Petrič (2007) in Šiško (2013). Pregled podatkov o avtohtonosti srednjeevropskih Slovanov je podal Rouček (1949), glej tudi Gerden (2003). Zanimivo je, da je B. Grafenauer (1988) izrecno poudaril, da je v zadnjem času H. Tuma edini pravi avtohtonist.

Potem, ko se pri nas desetletja ni več govorilo o naši avtohtonosti, je nekoč I. Tomažič poslušal predavanje M. Kosa o prihodu Slovanov na alpsko območje. Čudil se je, kako zelo podrobno opisuje M. Kos prodiranje prednikov Slovencev po dolini Drave brez kakršne koli opore v virih. To mu je dalo misliti, da je takrat veljavna zgodovina tega obdobja verjetno izmišljena in je začel iskati resnico o tem. Ob svojem rednem delu in gradnji ter vodenju visokošolskega doma na Dunaju se tem

vprašanjem takrat ni mogel dovolj posvetiti. Ko je prišel v začetku sedemdesetih let na Dunaj študirat J. Šavli, ki je že doma raziskoval slovenska imena na alpskem področju, sta se o teh vprašanjih veliko pogovarjala in leta 1981 objavila v *Glasi Korotana* svoje prispevke (Tomažič 1981, Šavli 1981a, 1981b). I. Tomažič je objavil ustanovitev *Sklada za pospeševanje raziskovanja in uveljavitve slovenske zgodovine* in v utemeljitvi sklada podal vse vprašljive vidike tedanjega zgodovinopisja o dogajanjih na slovenskih ozemljih v 5. in 6. stol. ter nakazal, kakšne bi bile verjetno prave ugotovitve. Leta 1982 je J. Šavli opozoril na sovpadanje področij vaše lipe in delov toponimov »Wend« – »Wind« v neslovanskih področjih po Nemčiji. To je bilo oporna točka in izhodišče za sklep, da so bili naši predniki verjetno Veneti (Šavli 1982, Tomažič 1982). Leta 1985 pa je v 10. številki *Glasi Korotana* objavil delo *Veneti naši daljni predniki?* (Šavli 1985), ki je doživelo v *Književnih listih* časnika *Delo* negativno oceno, nakar so sledile burne polemike, v katerih je ves čas aktivno sodeloval tudi I. Tomažič. Ko je že kazalo, da ju bodo akademski znanstveniki potolkli, se je vključil še M. Bor s svojim branjem venetskih napisov, nakar so se polemike nadaljevale še celo desetletje in bi se še, če jih časniki ne bi nehali objavljati. Zbirnik dela Šavlija, Tomažiča in Bora je bil objavljen v več jezikih (Šavli in sod. 1996)

Pri tem ne smemo spregledati, da je J. Šavli razmišljal še vedno v okviru preseljevalne teorije, s poudarkom na priseljevanju, le da je čas priselitve prestavil s 6 stol. po Kr. iz Zakarpatja v 12. stol. pr. Kr. iz Lužiške kulture. To je že samo po sebi velik, ključni korak v pravo smer. Ob tem pa je naredil še več drugih pomembnih ugotovitev, ki nam pomagajo razumeti razmere v tistih časih.

Medtem, in neodvisno od slovenskih raziskovalcev, so začeli postavljati pod vprašaj hipotezo iz 19. stol. o »pozmem prihodu Slovanov« tudi nekateri zahodnoevropski akademski znanstveniki. Na primer: M. Alinei (1996, 2000a) je na osnovi jezikoslovnih argumentov postavil Teorijo kontinuitete. Značilen je njegov pogled na izvor Slovencev (prevod Vuga 2002): *»Začeti moram s tem, da pospravim z eno najbolj absurdnih posledic tradicionalne kronologije: 'prihod', in to celo v zgodovinskem obdobju, Slovanov na neizmerno področje, kakršnega danes naseljujejo ... edini logični sklep je, da je južna veja Slovanov najstarejša in iz nje sta se razvili, na različne načine in morda v različnih časih, zahodna in vzhodna veja Slovanov ... Danes le še manjšina strokovnjakov podpira teorijo o pozmem preseljevanju Slovanov ... saj nobena od različic poznega preseljevanja ne odgovarja na vprašanje: kaj je omogočilo Slovanom, da so iz svojih bronastodobnih ognjišč postali dominantno ljudstvo v Evropi ... jugozahodni del Slovanov je od vselej mejil na Italide v Dalmaciji, na prostoru vzhodnih Alp in v Padski nižini ... domnevno 'slovansko preseljevanje' je polno nasprotij ... Ne obstaja neka 'severna slovanščina' pač pa je*

to le različica južne slovanščine ... prve metalurške kulture na Balkanu so slovanske ... v povezavi z Anatolijo ... Prisotnost Slovanov na območju, ki je zelo blizu sedanjemu, obstaja od neolitika (in potemtakem še od prej) ... Slovani so (prvi, skupaj z Grki in drugimi balkanskimi ljudstvi) razvili poljedelstvo ... poljedelsko mešano ekonomijo, tipično evropsko, ki kasneje omogoči rojstvo grškega, etruščanskega in latinskega urbanizma ... Germani so prevzeli poljedelstvo od Slovanov ... balkansko območje je eno redkih, na katerem je dokazana prava in resnična naselitev skupin ljudi, ki so prišli iz Anatolije ...»

Pojasnilo: 'prihod' ... Slovanov se tu nanaša na peto in/ali šesto stoletje po Kr. V petem stol. po Kr. so bili Slovani dobro znani ljudje, le da jih niso na splošno poimenovali: Slovan.

Alinei (2000a, 2003b) tudi opozarja, da zagovorniki pozne priselitve Slovanov ne upoštevajo temeljnih sedanjih dognanj. Sklicujejo se npr. na prve zapise v kakem slovanskem jeziku, ki sta jih naredila sv. Ciril in Metod, in pa na prve omembe Slovanov v 5. in 6. stol. Toda tako sklicevanje je neresno, kajti čas prve omembe po zgodovinarjih in prvega zapisa jezika ni v nikakršni povezavi s časom nastanka ljudstva ali jezika. Tako so bili npr. baltski jeziki in finski jezik omenjeni precej kasneje kot slovanski jeziki, pa vendar nihče ne trdi, da so nastali ali se priselili šele tedaj, ko so bili omenjeni.

Tako vidimo, da ponovno razmišljanje o avtohtonosti Slovencev na našem sedanjem in nekdanjih ozemljih sploh ni tako neznanstveno, kot nam poskušajo dopovedati zagovorniki »pozne priselitve«.

Omembe vrednih je še nekaj drugih stvari.

B. Grafenauer (1988) v *Zgodovini Langobardov* navede vire, po katerih preseljevalna stran sklepa o naselitvi Slovencev: »O času naselitve Slovanov v Vzhodne Alpe in zgornje Posavje **nimamo** neposrednih sodobnih virov. Vendar ... je mogoče ... **posredno** – po času propadanja posameznih škofij – sklepati tudi o napredovanju Slovanov«. In še: »Poleg pisem papeža Gregorja Velikega je najpomembnejši vir s podatki te vrste *Historia Langobardorum* iz konca 8. stoletja.«

Zagovorniki »pozne slovanske preseljevalne paradigme« torej samovoljno spregledajo vse dokaze o avtohtonosti Slovencev in pričakujejo, da bodo njihovi bralci nekritično sprejeli njihove trditve o preseljevanjih Slovanov. Ob tem pa še preprečujejo raziskave, ki bi prikazale njihovo pristransko ravnanje. Za svoje trditve o priselitvi Slovencev torej **nimajo** neposrednih takratnih virov. Zato uporabijo ekstrapolacijo, da ker imamo podatke o preseljevanjih v 6. stol. po Kr. za Germane, Langobarde, Avare, Hrvate, Srbe, Bolgare in kasneje še Madžare, potem so se morali preseljevati tudi Slovenci. Stvar je skoraj bolezensko absurdna, da moraš verjeti in trditi, da če so se selili na tvoje ozemlje ali čez njega tvoji sosede, potem si se moral tudi ti seliti

6. BETACIZEM PO TOLMINSKO

Na betacizem (takrat so mu rekli betatizem) nas je opozoril profesor Janko Flander v 5. razredu gimnazije v šolskem letu 1954/55, ko nam ga je razložil kot uporabo glasu B namesto glasu V. Že tedaj sem ga opozoril, da pri nas na Tolminskem tega betacističnega B ne izgovarjamo kot pravi B, pri katerem sta pred izgovorom ustnici popolnoma pritisnjeni druga ob drugo, temveč sta v betacističnem primeru le priprti. Ne da bi karkoli vedel o dotedanjih študijah tega pojava, sem mu za ta glas takrat predlagal uporabo grške črke beta, β , po analogiji z uporabo grške črke gama, γ , za označevanje priprtega G (oz. zvonečega H, češko H), ki tudi nastopa v tem narečju. Seveda so slovenski dialektologi ta betacistični glas že poznali (Logar 1975).

Kasneje sem opazil, da so nekateri izgovarjali namesto glasu F nezveneči priprti B, to je priporiški P. Tu bom za lažje branje za označevanje teh narečnih glasov uporabljal poševne črke, *B b, P p, G g* ter za soglasniški (nezlogotvorni) U znak *U u*.

Eno zgodnjih definicij betacizma najdemo v Websterjevem slovarju iz leta 1913 (Webster 1913): »Excessive or extended use of the b sound in speech, due to conversion of other sounds into it, as through inability to distinguish them from b, or because of difficulty in pronouncing them«.

Pregled dotedanjega védenja o betacizmu v slovenščini je podal F. Ramovš (1924), in sicer kje se pojavlja (Posočje, Ziljska dolina, redko na Gorenjskem, v Rožu, drugje po Koroškem, v Prekmurju), kdo je o njem razpravljal, kako se je razvil. »Prehod iz V v B (V > B) je vezan na labiodentalni V, t.j. tangira le V pred I, Y, E ter V pred L, ne pa W pred A, O, U ter antekonzonantičnega in končnega Ū.«

Greenberg (2002: 151-153) je podal tudi zgodovinski pregled pojavljanja v zapisih, ko tega pojava pred letom 1400 v njih ni videti, po letu 1500 pa spet ne več.

Sedaj, ko se betacizem pojavlja kot eno izmed orodij za razlago naše davne preteklosti (Tomažič 2005), sem se odločil, da malo podrobneje pogledam, kako je s tem v mojem rodnem narečju v vasi Zatoľmin pri Tolminu. Oziroma bolj pravilno, kako je bilo to tam v moji mladosti, to je med leti 1940 in 1960.

V ta namen sem si dal iz korpusa slovenskih besed Nova beseda (2006), ki ima okoli 162 milijonov besed in vsebuje tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika, ki ima 93.152 gesel in 13.888 podgesel, izpisati vse dvo- do devetčrkovne besede, v katerih je črka V.

Najprej sem obdelal eno- do šestčrkovne besede. Izmed njih sem izbral tiste, ki sem jim prepoznal ustreznice v domačem narečju.

Zbir rezultatov je v tabeli 23 in 24. V tabeli 23 so zbrana števila besed, pri katerih poznam samo betacistično obliko in besed, pri katerih poznam poleg betacistične

7. ANALIZA POGOSTOSTI IN STARI JEZIKI

Pri številnih vrstah znanosti se za lažje razumevanje velikega števila podatkov pogosto uporabljajo razne metode za analizo pogostosti. Pregled najbolj uporabljenih metod je podal npr. J. Zupan (2009).

Te in podobne metode uporabljajo tudi v jezikoslovju. Tako je npr. Jakopin (1999) obdelal izsek slovenskega leposlovja. Drugi jezikoslovci so s pomočjo takih metod obdelovali druga vprašanja. Tako so npr. Kessler (1995), Nerbonne et al. (1996), Nerbonne in Heeringa (1997, 2002), Heeringa in Gooskens (2003) ugotavljali oddaljenost med holandskimi in irskimi narečji. Viaregge et al. (1984) in Kruskal (1999) so uporabili razne metode za ugotavljanje jezikoslovne razdalje med jeziki, za katere so dobro znane številne besede, njihovo glasoslovje in slovnična pravila.

Težje je primerjati med seboj in z drugimi jeziki vsebine napisov v nekaterih starih jezikih, kot so to npr. venetski, retijski, etruščanski, frigijski, mesapski. Obseg besedil v teh napisih je majhen in zato ni mogoče narediti velikih baz podatkov. Celotna glasovna vrednost vseh znakov niso zanesljivo znane; nekatere so le predpostavljene. Napisu so pogosto pisani zvezno, delitev na besede ni naznačena ter jo največkrat lahko le ugibamo. Zato ne dajejo primernih opornih besed o krajevnih imenih, glagolih kot tudi ne pogostih besed, ki bi jih uporabili za računska primerjava med temi starimi jeziki in drugimi, bolj znanimi jeziki. Zato tudi besedišče, slovnica in druge lastnosti jezika ter njegov razvoj še niso zadovoljivo znani in jih razni proučevalci različno razlagajo. To onemogoča uporabo pristopov, ki jih uporabljajo drugi raziskovalci pri raziskavah dobro znanih jezikov.

Ugotavljati ujemanje slovnične zgradbe in jezikovnega gradiva, ki to nosi, je pri nekaterih starih jezikih zaradi majhnega obsega in poškodb napisov, ki so pisani zvezno, v narečjih in z mnogimi okrajšavami, brez njihovega dobrega razumevanja dvomljivo. Prav pri venetskih, retijskih in frigijskih napisih so zaradi teh razlogov ustreznejše glasovne primerjave.

Zaradi tega sta Silvestri in Tomezzoli (2005a, 2007) uporabila enostavnejši pristop, to je ugotavljanje jezikoslovne razdalje na podlagi pogostosti glasov, najprej kot povprečno vsoto absolutnih vrednosti razlik pogostosti posameznih glasov pri malem številu jezikov in to samo za posamezne glasove. Pri tem sta prišla do presenetljive ugotovitve, da so po pogostosti glasov venetski in retijski napisu bližje pred-Trubarjevi slovenščini kot pa jeziku njihovega časa, latinščini. Njuni rezultati so nas spodbudili, da smo podobne primerjave naredili z različnimi načini branja teh napisov, pa tudi z drugimi jeziki.

8. VENETSKI PAR ZNAKOV ·l·ʃ

V poglavju Analiza pogostosti in stari jeziki je bilo pokazano, da je stara (pred-Trubarjeva) slovenščina po pogostosti glasov nekaterim starim jezikom bliže kot antična latinščina in grščina. Zato je slovenščina, zlasti nekatera njena narečja, legitimno orodje za razvozlanje starih napisov. Tak primer je pokazan tu.

Venetski par znakov ·l·ʃ je videti kot nekakšna zagonetka. Italijanski venetologi (Pellegrini in Prosdocimi 1967) ga prečrkujejo kot VH in proglašajo za F. To za njimi ponavljajo tudi marsikateri naši znanstveniki, npr. Grafenauer (1988). Nasprotno pa ga M. Bor (1989: 190-191) bere kot VJ, medtem ko ga nekateri njegovi sledilci berejo kot VI. Naslednje vprašanje je, kaj ta F oziroma VJ oziroma VI pomeni. Pri italijanskih venetologih (Pellegrini in Prosdocimi 1967) je prebrani F pogosto samo eden od glasov v imenu, ki ga »vidijo« v napisu. Bor (1989) ga razume kot slovenski »v«, njegovi sledilci pa kot »Vi«, »Ti« ali »v«. Poglejmo najprej njegovo pojavljanje na atestinskih tablicah.

·l·ʃ na atestinskih tablicah

Atestinske tablice so posebno zanimiv del venetskih napisov. Nekateri jih smatrajo za učne pripomočke v šoli za pisarje. Smatrajo jih za sestavljene iz več delov. Med njimi je posebno zagoneten del, pogosto imenovan »skupki soglasnikov«, ki ga predstavljajo kot:

vhr	vhn	vhl	vh	zr	zn	zl				
tr	tn	tl	kr	kn	kl	kv	mr	mn	ml	
pr	pn	pl	šr	šn	šl	sr	sn	sl		
tr	tn	tl	br	bl	gr	gn	gl			(Pellegrini in Prosdocimi 1967)

Kaplja (1996) je prvi opazil v teh skupkih slovensko razumljive korene, ki dajo ukaze, kot npr. (knjižno zapisano): *le trtni t*, itd.

Vodopivec (2002) jih je razdelil v vstopni del: *vir vin vil vi*
in ponavljalni del:

drdn d | trtn t | krkn k | kv mrmn m | prpn p | šršn š | srsn s | trtn t | brbn | grgn g |

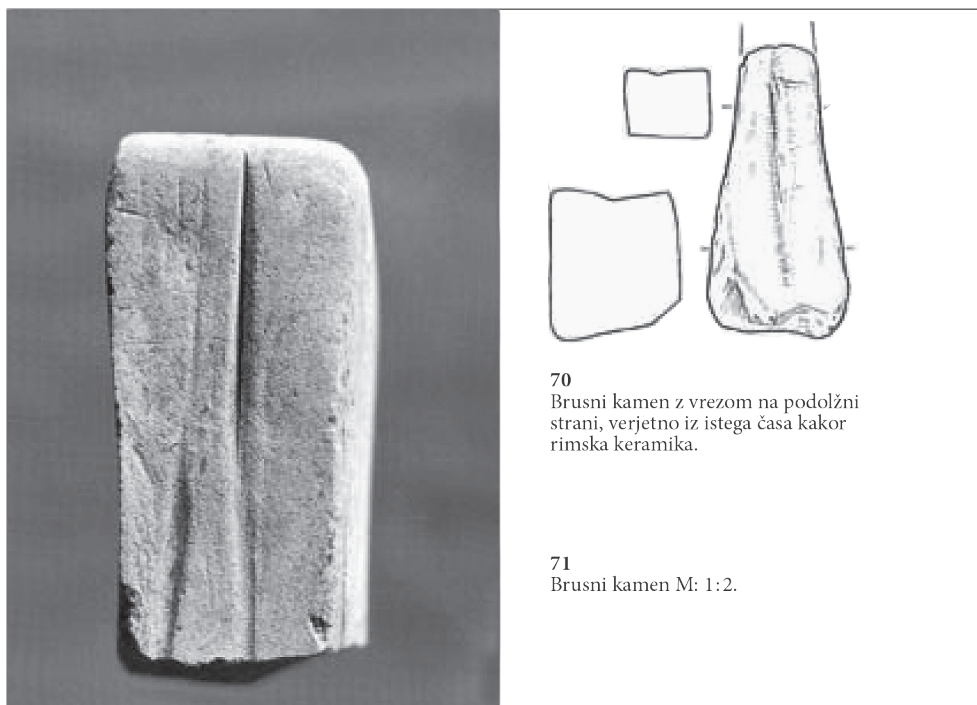
Oboje razlaga kot molitveni pristop, pri čemer vstopni del predstavlja spoštljiv nagovor božanstva, ponavljalni del pa sozvočenje z božanstvom in izrazito spoštljiv odnos do njega. Besede same pa da so velelniške oblike določenih glagolov in njihove oblike bi bile zapisane v nekaterih narečjih kot *l trtn t!* oziroma *lā tārtn tā!* in v knjižni obliki *le trtni t!* in podobno.

9. VENETSKI NAPIS V KAMNIŠKIH ALPAH?

Leta 1996 so Cevc in sodelavci našli na planini »Na stanu« (1.450 m) pod Jermanovimi vrati (Kamniško sedlo 1.884 m) v eni od poskusnih vrtin med drugim dva kvadrasta brusna kamna, verjetno iz istega časa kot tamkajšnja rimska keramika. Najdb niso mogli n drobneje datirati.

Na njihovi sliki enega od teh brusnih kamnov, slika 7, sem ob ožjem zgornjem robu opazil štiri znake, podobne venetskimi črkam. Glej tudi sliko 8, kjer je ta del brusnega kamna obrnjen navzdol in povečan. Ti znaki so videti kot $\mathfrak{M}$ ali $\mathfrak{M}$ ter $\mathfrak{T}$ in nakazujejo, da naj bi bila smer branja z desne na levo, kot je to pri venetskih napisih zelo pogosto. Seveda bi lahko ugovarjali, da to niso venetske črke, temveč le slučajne zareze, ki so nastale pri brušenju koničastih predmetov. Za znake $\mathfrak{T}$ bi razen za lok pri znaku $\mathfrak{T}$ to morebiti lahko veljalo, znak $\mathfrak{M}$ ali $\mathfrak{M}$, tak kot je, pa na tak slučajen način ne more nastati. Pomenljivo je tudi to, da podobnih znakov ni nikjer drugje na isti strani brusnega kamna, čeprav so na njem vidni sledovi, ki jih pušča brušenje.

Slika 7. Slika brusnih kamnov, Cevc (1997).

10. PREDRIMSKA NAPISA S POREČJA IDRIJCE

Naši arheologi (Turk in sodelavci 2009) so objavili najdbi, na katerih sta napisa z venetskimi podobnimi znaki. Razvozlati so ju dali avstrijskima jezikoslovcema (Eichner in Nedoma 2009). Svoje razumevanje teh napisov je podal tudi Vodopivec (2010c). Tu je predstavljen drugačen pristop k razumevanju teh napisov.

Grad pri Reki

Bronasto situlo so našli v Zahodni Sloveniji pod Gradom pri Reki na desnem bregu reke Idrijce. Ohranjeni del situle je visok 17,6 cm, največja širina je 16,6 cm in širina podnožja 13,4 cm. V njej so bili ostanki pepela ženskih kosti. Sedaj je shranjena v Narodnem muzeju Slovenije pod oznako P 21840. Primerjalno z drugimi situlami podobne izdelave, zlasti glede oblikovanja vratu, je uvrščena v latensko obdobje od 4. do 3. stoletja pr. Kr. Glede na najdbo tako lepe situle lahko pričakujemo na tem območju večjo latensko naselbino, ki pa še ni odkrita. Situla z napisom je prikazana na sliki 9 (Turk in sodelavci 2009, Eichner in Nedoma 2009).

Situla izpod Grada pri Reki so primerjali s številnimi drugimi. Podobne situle so našli v grobovih pri Mostu na Soči, ki datirajo v pozni halštatski čas, vendar imajo drugačne vratove. Še večje so razlike pri situlah iz pozne železne dobe iz Idrije pri Bači, Reke in Slapa ob Idrijci. Bolj podobna ji je situla iz najdišča Dos Caslir pri

Slika 9. Napis na bronasti situli z Grada pri Reki (Turk in sodelavci 2009, Eichner in Nedoma 2009).

11. PLOŠČICA HT 13 S KRETE¹

Na minojski Kreti so med leti 1800 do 1450 pr. Kr. uporabljali črtno pisavo A (Linear A) (Chadwick 1987: 45). To je bila zlogovna pisava z dodatki slikovne. Predvidevajo, da je bila vzor za kasnejšo mikensko črtno pisavo B (Linear B). Po razvozlanju črtne pisave B so njene glasovne vrednosti uporabili za razvozlanje črtne pisave A (Chadwick 1987).

O napisih s črtno pisavo A je prvi poročal Evans (Brice 1961). Kasneje so Carratelli (1963), Georgiev (1963), Packard (1974) in drugi poskušali urediti in razvozlati napise pisane s črtno pisavo A. Tekom desetletij so preizkusili več jezikov, ki bi morebiti bili podlaga napisov v tej pisavi. Nekateri so predvidevali, da bi bila to lahko neka zgodnja oblika grščine (Georgiev 1963: 11-14), drugi so poskušali s feničanščino ali luvijščino (Porožanov 1998: 16). Zadnje čase poskušajo tudi s slovanskimi jeziki (Serafimov 2007, Serafimov in Tomezzoli 2008, 2009).

Georgiev (1963: 11-14) je poskušal razvozlati nekaj napisov s Krete, med njimi tudi napis z oznako HT 13, slika 12. Predvidel je, da je napisana v zgodnji grščini (Georgiev 1963: 15).

Slika 12. Ploščica HT 13 (Georgiev 1963: 15) (prerisal Pavel Serafimov)

¹ Serafimov in Perdih, 2010

Perdih in Jandáček 2012) izvirajo ne-satemski »obrobni« jeziki iz »osrednjih«, to je slovanskih jezikov. Ko iščemo etimologijo starinske besede, je mnogo bolje iskati njen izvor v »osrednjih« jezikih (to je slovanskih in med njimi v najbolj starinskih narečjih, ter tudi v sanskrtu, zlasti vedskem), ne pa kasneje nastalih »obrobni« jezikih, kot so to grščina, latinščina, germanščine. Rešitev je treba iskati najprej v slovanskem jedru.

Jezik kretske tablice HT 13, pisane v črtni pisavi A, je nedvomno proto-slovanski: ljudje Kaudeta so živeli v naselju ali področju imenovanem Kauda, kar je pomenilo območje kalov; imena davkoplačevalcev in uradniška oznaka »kulo« imajo najboljšo razlago s pomočjo slovanskih jezikov. Slovnice značilnosti, kot so npr. tvorba množinske oblike s končnico -ta, dajalnik ednine (Idu) ter velelnik ednine (nesi) so značile za slovanske jezike kot npr. bolgarskega, češkega, ruskega, slovenskega in druge. Tudi »genetski« podatki kažejo v to smer.

12. V RAZMISLEK

Zgodovinar A. Hozjan je na 33. zborovanju društev zgodovinarjev Slovenije, 2006, predstavil referat z naslovom »Slovenske aktualizacije mitskega in stereotipnega v zgodovinopisju na svetovnem spletu. Primeri nepolitičnih društev v RS«. V zaključku ugotavlja: *»Sleherni od ljudi »v stroki« si bo ob prebiranju tukaj opisanih spletnih strani morda zastavil eno ali več vprašanj, morda celo zelo neprijetnih, o sami smiselnosti in obstoju stroke kot take«.* ... In nadaljuje: *»Morda pa smo vsi skupaj v bolj ali manj grozljivi zablodi, ki se ji ne reče več »stroka«, temveč drugače – kolegice in kolegi, kaj pa, če smo skupinsko zgrešili poklic in nam – nevede! – bije zadnja ura?«*

Če temu nasproti postavimo vse podatke, znane že od prej ali šele v zadnjem času, npr. te, ki so predstavljeni v tej knjigi, potem lahko rečemo, da je zgoraj navedeno ugotavljanje zgodovinarja Hozjana deloma ustrezno. Ne gre sicer za to, da bi naši zgodovinarji zgrešili poklic ali da bi jim bila zadnja ura. Gre le za to, da se pri nas še vedno držijo neustrezne in preživete avstro-pruske zgodovinske misli (ki se resda še vedno večinoma držijo tudi drugod po Evropi) in da drugim dajejo vtis, da jo brezprizivno branijo.

Namesto da bi se oprijeli novejših ugotovitev, na katere so jih prvi opozorili, ne sicer vedno na najbolj primeren način, a vendar, slovenski raziskovalci naše preteklosti, ki so delovali in ki delujejo izven njihovih krogov. Gre predvsem za to, da naši zgodovinarji, namesto da bi v skladu z znanstveno metodo svoje razlage prilagajali razpoložljivim podatkom, cenzurirajo in zavračajo podatke, ki niso v skladu z razlagami, ki so se jih naučili in ki jih še vedno nekritično vzdržujejo.

Naši zgodovinarji torej niso zgrešili poklica in ne čaka jih propad, temveč le nujnost zamenjave preživele paradigme z novo, boljšo. Vprašanje je le, koliko časa bodo s tem še odlašali. Ali bodo to naredili takoj, kritično preverjali razlage tujcev glede na razpoložljive podatke ter se z resnim in domiselnim delom v skladu z znanstveno metodo zavihтели v vrh te veje svetovne znanosti, ali pa bodo *»v bolj ali manj grozljivi zablodi«* še naprej delovali le kot sledilci (*we too*) ter capljali zadaj in prepisovali od tujcev.

SKLICI

(upoštevati je treba tudi sklice v tu citiranih objavah)

- Abi-Rached L, Jobin M J., Kulkarni S, McWhinnie A, Dalva K, Gragert L, Babrzadeh F, Gharizadeh B, Luo M, Plummer F A., Kimani J, Carrington M, Middleton D, Rajalingam R, Beksac M, Marsh S G. E., Maiers M, Guethlein L A., Tavoularis S, Little A-M, Green R E., Norman P J., Parham P, 2011, The Shaping of Modern Human Immune Systems by Multiregional Admixture with Archaic Humans, *Science*, 334(6052), 89-94
- Alinei M, 1996, *Origini delle lingue d'Europa*, Vol. I – La teoria della continuità, Il Mulino, Bologna
- Alinei M, 2000a, *Origini delle lingue d'Europa*, Vol. II – Continuità dal Mesolitico al Ferro nelle principali aree europee, Il Mulino, Bologna
- Alinei M, 2000b, An alternative model for the origins of European peoples and languages: the continuity theory, *Quaderni di Semantica*, 21, 21-50
- Alinei M, 2003a, Etrusco: una forma archaico di unghrese, Il Mulino, Milano-Bologna
- Alinei M, 2003b, Interdisciplinary and linguistic evidence for Paleolithic continuity of Indo-European, Uralic and Altaic populations in Eurasia, with an excursus on Slavic ethnogenesis. Conference »Ancient settlers in Europe«, Kobarid; delna objava v: *Quaderni di semantica*, 24, 187-216; http://www.continuitas.org/texts/alinei_interdisciplinary.pdf
- Alinei M, 2012, The Paleolithic Continuity Paradigm for the Origins of Indo-European Languages, <http://www.continuitas.org/intro.html>, zadnji vpogled 10.3.2013
- Ambrozic A, 2000, *Journey back to the Garumna*, Cythera Press, Toronto
- Ambrozic A, 2002a, *Gordian Knot Unbound*, Cythera Press, Toronto, 1-57.
- Ambrozic A, 2002b, Etymological Parallelism in Inscriptions, Tribal Names, Toponyms, Hydronyms, and Word Compounding from Ancient Gaul, *Zbornik prve mednarodne konference Veneti v etnogenezi srednjeevropskega prebivalstva, Založništvo Jutro, Ljubljana*, 131-149; http://www.korenine.si/zborniki/zbornik01/htm/ambrozic_gaul.htm
- Ambrozic A, 2010, *The Templar's curse*, Cythera Press, Toronto
- Armitage S J, Jasim S A, Marks A E, Parker A G, Usik V I., Uerpmann H-P, 2011, The Southern Route »Out of Africa«: Evidence for an Early Expansion of Modern Humans into Arabia, *Science* 331, 453-456
- Arnaiz-Villena A, Dimitroski K, Pacho A, Moscoso J, Gómez-Casado E, Silvera-Redondo C, Varela P, Blagoevska M, Zdravkovska V, Martin J, 2001, HLA genes in Macedonians and the sub-Saharan origin of the Greeks, *Tissue Antigens* 57, 118-127; <http://www.makedonika.org/processpaid.aspcontentid=ti.2001.pdf>
- Atanasova T, Rankova M, Rusev R, Spasov D, Filipov V, 1994, *Bulgarian-English Dictionary, Vezni-4*, Sofia, p. 564 (Атанасова Т, Ранкова М, Русев Р, Спасов Д, Филипov В, 1994, Българо-Английски Речник, Везни 4, София: 564)
- Atkins P W, 1978-, *Physical Chemistry*, Oxford University Press, Oxford
- Atlas Slovenije, 1996, *Mladinska knjiga/Geodetski zavod Slovenije*, Ljubljana
- Bachmann D A, <http://en.wikipedia.org/wiki/Satem>, 4. 10. 2007
- Bailey D W, 2000, *Balkan Prehistory*, Routledge, London, New York